

OLIVER SACKS'IN *KARISINI ŞAPKA SANAN ADAM* ESERİNDEKİ NÖROLOJİK RAHATSIZLIKLAR VE SAVUNMA MEKANİZMALARI

Özlem ÖZEN*/ Ali YAY**

Öz: Nörolojik rahatsızlığa sahip olan bireyler, hastalıkla başa çıkabilmek için kendi hayatlarında uzman oldukları alanları kullanarak ya da farklı uygulamalar geliştirerek rahatsızlıkla uyum içerisinde yaşamaya çalışmaktadırlar. Bireyin bilinci, varlığını sürdürebilmek için sorunların üstünü örtmek adına yeni kaçış yolları üreterek rahatsızlığı kabullenmeye yol açar. Fakat bu durum kişinin sosyal davranışlarını, ruhsal durumunu ve karakterini doğrudan etkileyen bir faktör hâline gelmektedir. Nörolojik rahatsızlıklar, insan zihninin karmaşık labirentlerinde yankılanan gizemli odalardır. Oliver Sacks'ın sıradışı eseri *Karısını Şapka Sanan Adam*, bu labirentlerdeki derinlikleri keşfetmeye cesaret eder. Kendi hastalarından yola çıkarak kaleme alıp derlediği eserinde, bireylerin rahatsızlıklardan kaçış yollarını ya da rahatsızlıkla beraber yaşarken geliştirdikleri savunma mekanizmalarını bir edebiyatçı ve nörolog gözünden okuyucuya aktarmaktadır. Hastalar, bu labirentlerde kaybolurken, kendi dünyalarında yeni anlamlar ve savunma mekanizmaları inşa etme çabası içindedirler. Bu çalışmada insan davranışının kurgusal temsilleri nöro-roman bağlamında örnek alınarak nörolojik rahatsızlıkların etkisinde kalan hastaların gösterdikleri savunma mekanizmalarıyla yaşama uyum sağlayışı incelenecektir. Sacks'ın eserinde, hastaların yarattıkları savunma mekanizmaları, insan beyninin sınırlarını ve mucizevi uyum yeteneğini gözler önüne sererken aynı zamanda sadece bireyin rahatsızlıkla başa çıkma biçimini değil, toplumsal ilişkilerini, duygusal durumlarını ve kişilik yapılarını da şekillendirir. Makalemizde Oliver Sacks'ın *Karısını Şapka Sanan Adam* adlı eserinde geçen "Karısını Şapka Sanan Adam", "Kayıp Denizci", "Ele Geçirilmiş" ve "Cupid Hastalığı" isimli kısa hikâyeleri ele alınacaktır. Çalışmamızda, psikanalitik edebiyat eleştirisi düzleminde hikâye anlatıcılığının açıklanması amaçlanmıştır. Ayrıca, eserden hareketle nörolojik hastalığı olan karakterlerin geliştirdikleri savunma mekanizmaları sonucunda değişen psikolojileri, sosyal yaşantıları ve davranışlarının karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nöro-roman, Oliver Sacks, *Karısını Şapka Sanan Adam*, savunma mekanizması, nörolojik bozukluklar.

NEUROLOGICAL DISORDERS AND DEFENSE MECHANISMS IN OLIVER SACKS' *THE MAN WHO MISTOOK HIS WIFE FOR A HAT*

Abstract: Individuals with neurological disorders try to live in harmony with the disorder by using the areas they are specialised in their own lives or by developing different practices in order to cope with the disease. In order to survive, the individual's consciousness generates new

ORCID ID : 0000-0003-2163-8823*/ 0000-0002-2639-287X**

DOI : 10.31126/akrajournal.1456535

Geliş Tarihi : 21 Mart 2024 / Kabul Tarihi: 24 Haziran 2024

*Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

** Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

escape routes to cover up the problems, leading to the acceptance of discomfort. However, this situation becomes a factor that directly affects the social behaviour, mental state and character of the person. Neurological disorders are mysterious rooms that echo in the complex labyrinths of the human mind. Oliver Sacks' extraordinary work, *The Man Who Mistook His Wife for a Hat*, dares to explore the depths of these labyrinths. In this work based on his own patients, he conveys to the reader the ways in which individuals escape from disorders or the defence mechanisms they develop while living with the disorder from the perspective of a literary and neurologist. While the patients are lost in these labyrinths, they are in an effort to construct new meanings and defence mechanisms in their own worlds. In this study, fictional representations of human behaviour will be taken as an example in the context of the neuro-novel and the adaptation of patients affected by neurological disorders to life with the defence mechanisms they show will be examined. In Sacks' work, the defence mechanisms created by the patients reveal the limits of the human brain and its miraculous adaptability, while at the same time shaping not only the individual's way of coping with the disorder, but also their social relations, emotional states and personality structures. In our study, it is aimed to explain the storytelling in psychoanalytical literary criticism. In this article, we will discuss the short stories "The Man Who Mistook His Wife for a Hat", "The Lost Sailor", "The Captured" and "Cupid's Disease" in Oliver Sacks' *The Man Who Mistook His Wife for a Hat*. In addition, it is aimed to comparatively evaluate the changing psychology, social life and behaviour of characters with neurological diseases as a result of the defence mechanisms they develop.

Key Words: Neuro-novel, Oliver Sacks, *The Man Who Mistook His Wife for a Hat*, defense mechanism, neurological disorders.

1. Giriş

Amerikalı yazar Oliver Sacks'ın *Karısını Şapka Sanan Adam* (1986) adlı eseri nörolojik rahatsızlıkların bireyin kimliğini ve dünya algısını nasıl etkilediği konusunu yansıtırken nörobilişsel yaklaşımların ve psikoterapinin hasta tedavisi açısından ilerleyerek geliştirilebileceğine dair okurlara umut vermektedir. Yazarın eserindeki karakterler, içerisinde buldukları durumlardan ötürü çeşitli davranış bozuklukları sergilemeye başlamışlardır. Söz konusu davranış ve yaşayış biçimi değişiklikleri temelde nörolojik rahatsızlıklarından kaynaklansa da davranış değişmesi ve kişiliğin normalden farklı sergilenmesinde nörobiyolojik nedenler de etken olabilir. *Karısını Şapka Sanan Adam*'ı nöro-roman özelliği taşıyan bir eser olarak okumak için Sigmund Freud'un Psikanaliz yöntemi ve savunma mekanizmaları* hakkında bilgi verilerek, nörolojik hastalıklar ve nöro-roman kavramlarına değinilecektir. Uygulama bölümünde seçilen dört karakterdeki algılama biçimlerinin sonucunda ortaya çıkan davranış değişiklikleri savunma mekanizmaları (kişisel ve sosyal yaşamda hastalıktan kaynaklı zorluklara karşı yarar gözetilerek yaşamı kolaylaştırma çabaları) bağlamında incelenecektir. Hikâyelerdeki dört karakteri

**Karısını Şapka Sanan Adam* adlı eserde nörolojik bozukluklar ve hastaların içerisinde buldukları durumlara uyum sağlamak için geliştirdikleri düşünülen savunma mekanizmalarından örnekler verilmiştir. Ancak yapılan saptamalar tartışmaya açık olup, verilen örneklerde hastalıkların tanı, teşhis ve tedavi yollarını göstermek kesinlikle hedeflenmemiştir.

doktor/terapist ve hasta ilişkisi bağlamında analiz ederken, rahatsızlıklarının nedeni nörolojik olsa bile, ilişkileri sırasında geliştirdikleri düşünülen savunma mekanizmalarının temelini insan psikolojisine dayandığını; böylece gösterdikleri tutumlar, değişken duygu durumları ve tepkisel davranışları psikanaliz vasıtasıyla açıklayabilmek amaçlanmıştır. Sonuçta karakterlerin kendi hastalıklarıyla yüzleşme biçimlerinin sosyal yaşantılarını nasıl etkilediği konusu ve gözlemlendiğimiz savunma mekanizmaları ile değerlendirilecektir. Bu doğrultuda, Oliver Sacks'ın *Karısını Şapka Sanan Adam* adlı eserinde geçen “Karısını Şapka Sanan Adam”, “Kayıp Denizci”, “Ele Geçirilmiş” ve “Cupid Hastalığı” isimdeki kısa hikâyeleri incelenecektir.

Çalışmanın bir diğer odak noktası, nörobilim ile edebiyatın iki farklı disiplin olmalarına rağmen, karşılaştırmalı edebiyat düzleminde birbirlerine temas etmeleri ve bu ilişkinin nöro-roman türüne örnek sayılabilecek *Karısını Şapka Sanan Adam* eseri bağlamında incelenmesidir. Nörolojik bozukluklar ve tedavilerinin gelişerek açık ameliyatların yanında sözlü rehabilitasyonun hastanın iyileşmesindeki önemi büyüktür. Zamanla, tedavide kullanılan yöntemler psikiyatrik tedavinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Dolayısıyla tedavide sözlü iletişimin ve psikanalizin yöntem olması, ayrıca nörobilim ile edebiyatın işbirliği sayesinde nöro-romanın ortaya çıkışı vurgulanacaktır. Nörobilim ve edebiyat alanında yapılan çalışmalar disiplinlerarası yaklaşımları gerektiren karşılaştırmalı edebiyatın konusudur. Çünkü ulusal üstü bir düzlemde kültürel ilişkiler ve çok kültürlülük ile uğraşan karşılaştırmalı edebiyat bilimi aynı zamanda edebiyatın diğer sanatlarla, başka medyalarla ve edebiyat biliminin diğer disiplinlerle olan ilişkisini karşılaştırarak inceler (Cuma, 2018: 8). Nöro-roman bağlamında bilim ve sanat bir araya gelmiş ve aralarındaki keskin çalışma alanlarını ifade eden sınırlar, karşılaştırmalı edebiyat sayesinde silikleşmeye başlamıştır. Her iki alanın bir ortaklığı ile ortaya çıkan elverişli sonuçlar insanlığın zihinsel, duygusal ve fiziksel gelişmesini destekleme gayesidir. Bir nöro-romanı okuyan kişi, bir yandan eserde hastanın içerisinde bulunduğu durumu anlamaya çalışmakta, diğer yandan da hastaya teşhisi koyan doktorun bu süreçte zihninde geçirdiği aşamalara ve muhakemelere ortak olmaktadır. Bir başka ifade ile okuyucu hem hasta ile hem de doktor ile empati kurabilmektedir. Bunun sonucunda, nöro-roman okuyucunun duygusal zekâsını ve başkalarını anlama kapasitesini nasıl şekillendirebileceğine ve değiştirebileceğine dair yeni kavrayışlara ve bakış açılara yol açmaktadır.

Yöntem

Psikanaliz teorisi, ilk olarak Sigmund Freud (1856-1939) tarafından 1896 yılında insan zihninin işleyişini anlamaya çalışırken geliştirilmiştir (Khelifa, 2021: 5). Fakat “psikanaliz” kelimesinin yayınlanmış ilk kullanımı Freud'un

1896 tarihli “Heredity and the Aetiology of the Neuroses” başlıklı Fransızca makalesinde gerçekleşmiştir (Grünbaum, 2006: 259). Kelime anlamı olarak bizzat Freud tarafından 1- Nevrotik hastalıklarının sağaltımında kullanılan özel bir tedavi yöntemi. 2- İsaetli biçimde ‘derinlik psikolojisi’ olarak da tanımlanan bilinçdışı süreçler bilimi şeklinde tanımlanmıştır (Kızıltan, 2022: 16). Freud kuramını geliştirirken kendi hastalarının iç dünyalarına inerek kişilik analizleri yapmıştır. Psikoterapiyi Kazancı şu şekilde izah etmiştir:

Freud hastalarla yaptığı görüşmelerin sonucunda rahatsızlıkların kökeninin, toplum ve kültür tarafından kabul edilmeyen, içsel olarak bastırılmış duygu ve dürtülerden kaynaklandığına inanarak psikanaliz kuramını geliştirmiş, hastalarında karşılaştığı olumsuzlukları tedavi ederken hipotezlerini biçimlendirmek ve açıklamak için birçok sistem ve teori geliştirmiştir (Kazancı, 2022: 14).

Savunma mekanizmaları, zor durumlarla başa çıkmak, çatışmaları yönetmek, rahatsız edici, acı verici ve kabul edilemez düşünce, duygu ve deneyimlerin işleyişlerini korumak için uygulanan ve genellikle davranışsal bir tepkinin izlediği psikolojik süreçlerdir (Perrotta, 2020: 1). Savunma mekanizmalarının ilk tanımlanması, Sigmund Freud’un (1984) “Savunmaların Nöropsikozu” çalışmasında gerçekleşmiş, Anna Freud (1966), Kernberg (1967) ve Klein (1973) tarafından genişletilmiştir (Vural, 2021: 25). Söz konusu rahatsız olan kişilerde hastalığa ya da yaşanan duruma karşı oluşacak öz savunmadaki ilk direnç unsurları şöyle anlatılmıştır:

Freud ve Bruer histerik hastalarla yapmış oldukları çalışmalar sonucunda, geçmişte yaşanmış olan travmatik ve sıkıntı verici olayların sonucunda kişilerde histerik belirtiler ortaya çıktığını gözlemlemişlerdir. Freud, histerinin ana nedeninin bastırmanın kullanılması olarak değerlendirmiştir. Bastırma, benlik için tehlikeli olan ve kişide yoğun kaygı hissine yol açan durumun bilinçaltına itilmesidir. İlkel bir savunma mekanizmasıdır ve sürekli kullanımda patolojiye neden olmaktadır (İnce, 2020: 15).

Bu noktada ‘patolojiye neden olur’ ifadesi önemlidir; çünkü yapılan eylemlerin hasta tarafından bilinçli olarak gerçekleştirilmediği ve sonrasında hastanın hâl ve davranışlarının hastalıktan kaynaklandığı tıbbi olarak izah edilmiştir. Kısacası nörolojik bir hastalık olan histerinin semptomlarını (bayılma, felç, duyu kaybı) gösteren kişilerde sıradışı davranışlar oluşmaktadır. Savunma mekanizmalarını alanındaki çalışmaları Freud’un kızı Anna Freud devam ettirmiştir. Anna Freud’un savunma mekanizması için tanımı, egonun istenmeyen ve kaygı yaratan durumlardan uzaklaşması işlevinin yanı sıra dürtüsel davranışlar, duygular ve içgüdüsel istekler üzerinde kontrol sahibi olmasını sağlayan psikolojik süreçlerdir (akt. Yılmaz, Gençöz, Ak, 2007: 245).

1933’te Londra’da doğan Oliver Sacks, nörolog, yazar ve hekim olarak tanınır. Oxford Üniversitesi’nde tıp eğitimini tamamladıktan sonra, kariyerine New York’ta devam etmiştir. Sacks’ın çalışmaları, özellikle nörolojik hasta-

lıklara olan bireylerin deneyimlerine ve bu deneyimlerin geniş kitlelere nasıl iletilebileceğine odaklanmıştır. Sacks, öykü anlatımındaki ustalığıyla sadece bilim dünyasına değil, aynı zamanda geniş bir okuyucu kitlesine de hitap etmektedir. En bilinen eserlerinden biri olan *Karısını Şapka Sanan Adam*, nörolojik durumları anlamada ve insan zihninin karmaşıklığını açıklamada benzersiz bir yeteneği sergiler. Yaklaşımı, hastayı bir sendroma veya hastalığa sığdırmak değil, bir bireyin farklı nörolojik zorluklarla benzersiz şekillerde başa çıkma ve uyum sağlama yollarını incelemektir (URL-1). Bu tedavi yöntemiyle Sacks'ın yaptığı yalnızca nörolojik hasta tedavisi değil aynı zamanda psikoterapiydi. Çünkü Sacks hastalarını detaylı dinler ve hikâyelerini ayrıntılı öğrenmeye çalışırdı. Dahası Sacks sadece hastalarını tedavi etmiyordu, aynı zamanda söz konusu hastalıklarla ilgili toplumu bilinçlendirmeye de çalışıyordu. Hastalarının yaşadıkları zorlukları ve ortaya çıkan esrarengiz yeteneklerini anlatan Dr. Sacks, Tourette veya Asperger sendromu gibi sendromların genel izleyici kitlesine tanıtılmasına da yardımcı olmaktadır (URL-2). Oliver Sacks toplum yararı gözetken eylemleriyle psikososyal ve nörolojik yaklaşımları bir araya getirmiş ve böylece nörobilime katkı sağlamıştır.

2. Nörolojik Hastalıklar ve

Nöro-Roman Kavramlarına Genel Bir Bakış

Doğası gereği son derece yaratıcı bir varlık olan insan özellikle kendi yaşam alanının bozulmaması adına sıra dışı çözümler bulabilir. Bununla birlikte yaratıcılığımızı ve bilişsel esnekliğimizi evrimsel süreçte sürekli gelişen beynimize borçlu olduğumuz bilinmektedir. Öyle ki, insan beyninin kendini, içine doğduğu dünyaya göre şekillendirme yeteneği, türümüzün gezegendeki her ekosistemi ele geçirmesine ve güneş sistemine doğru ilerlemeye başlamasına olanak sağlamıştır (Eagleman, 2015: 6). Beyin gelişiminin devam etmesinin bir sonucu olarak bu mükemmel organda meydana gelebilecek bozukluklar ve hastalıkların çeşitlenmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu duruma ek olarak beyinle ilgili hastalıkların tedavisinde zamanla yenilikçi ilerlemeler kaydedilmektedir. Beyinle ilgili rahatsızlıkların tedavisinde kullanılan ilk yöntemlerden birisi olarak kafatası delgi ameliyatı/trepanasyon'dan bahsedilmektedir. Avrupa ve Kuzey Afrika'da izleri Epipaleolitik Çağ'a (Orta Taş Çağı) kadar geriye giden bu cerrahi uygulama beyinde gerçekleştirilen en eski ameliyat türüdür (Usta ve Damla, 2015: 2).

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre nörolojik bozukluklar merkezi ve periferik sinir sisteminin hastalıklarıdır. Başka bir deyişle, beyin, omurilik, kraniyal sinirler, periferik sinirler, sinir kökleri, otonom sinir sistemi, sinir – kas kavşağı ve kaslarda görülür (URL-3). Nörolojik bozukluklardan ve tedavi yöntemlerin-

den ise ilk kez MÖ, 4000’li yıllara ait Mezopotamya’da ortaya çıkan tabletlerde bahsedilmektedir. Bu dönemde uygulanan oral tedavide uyuşturucu maddeler kullanılmaktadır. MÖ, 3400’lere dayanan Sümer kil tabletlerinde de haz verici ‘hul gil’ den söz edilmektedir. İngilizcede buna ‘joy plant’ yani ‘keyf bitkisi’ denilmektedir; burada bahsi geçen bitki opiumdur (afyon) (Uzbay, 2016: 123). Tarihsel olarak görülmektedir ki, insan beynine tedavi amaçlı yapılan uygulamalar, süreç içerisinde direkt olarak temas etmekten başlayıp etken maddeler kullanımı gibi ameliyatsız tedaviye evrilmektedir.

Hastalıkların çoğunlukla vücudumuzdaki sorunlardan, çevresel faktörlerden veya psikolojik varlığımız olan zihinsel ve duygusal dengemizdeki bozukluklardan meydana gelmekte olduğu kabul edilir. Öte yandan nörolojik rahatsızlıklar beyin, beyin sapı, omurilik, sinir sistemi ve kasların işleyişi ile ilişkili hastalıklar olup, kişinin özel ve sosyal yaşantısını etkileyip, yaşam standartlarını düşürebilecek düzeyde ciddi rahatsızlıklardır. Rahatsızlıkların günlük yaşama etkisine Anna R. Giovagnoli şöyle belirtir:

Birçok kronik nörolojik durum (örneğin çoklu doku sertleşmesi, epilepsi, beyin tümörleri, vasküler beyin hastalıkları), özzerkliği azaltan, hastaların ve ailelerinin gelecek hedeflerini değiştiren ve özgür birey olabilme hâlinin yeterliliği veya kısa süreli hayatta kalabilme beklentisiyle başa çıkmak için çaba gerektiren ciddi bozukluklara neden olabilir. Çoklu bilişsel, duygusal, ilişkisel ve fiziksel bozuklukların yaşam kalitesini belirlediği kanıtlanmıştır (Giovagnoli vd. 2009: 155).

Nörolojik hastalıkların bazıları, özellikle de semptomları psikolojik veya davranışsal boyutları içerenler, psikiyatrik tedavilerle yönetilebilir. Psikiyatrik tedaviler, nörolojik hastalıkların temel nedenlerini doğrudan tedavi etmek için yeterli olmasa da, bilişsel, duygusal ve davranışsal semptomların kontrolünde önemli rol oynar. Her hastanın durumu kendisine özel olduğundan, bu yaklaşımda, nöroloji ve psikiyatri disiplinleri arasında işbirliği esastır (bkz. Sobański & Dudek, 2013). Nöroloji ve psikiyatri arasındaki işbirliği hastaların karmaşık semptomlarının daha iyi anlaşılmasını sağlar. Nöroloji ve psikiyatri etkileşimi, hastaların tedavisinde daha etkili ve yaklaşımların benimsenmesine olanak tanır ve hastaların tedavi süreçlerinde daha iyi sonuçlar elde edilmesine yardımcı olabilir (bkz. Turner-Stokes vd. 2007).

Öte yandan nöro-romanı tanımı ve gelişim sürecine geçmeden önce edebiyat ve tıbbın birbirleriyle olan ilişkisine ve bu ikişkinin gelişim sürecine bakmak gerekir. Tıp ve edebiyat disiplinlerinin birlikteliği için, tıp biliminin öncelikle kendi içerisinde bulunan sözel uygulamalar ve alt dallar ile ilişkiye girmesi gerekmektedir. Bu alt dallar da psikoloji ve nörolojidir. Ancak tıp biliminin kendi bünyesinde sözel uygulamaların olduğu çalışma alanları tam olarak net değildir. Zamanla bu alanlar arası çalışmaların sürekliliği ile disiplinler

yakınlaşmış ve Daniel Hack Tuke, 1881'deki bir Mediko-Psikoloji derneği toplantısında, görünüşe göre psikiyatri ve nörolojinin ortak bir girişimin yalnızca iki yönü olduğuna dair [derneğin] inancını gösteren açıklamalar yapmıştır (Christensen, 2014: 281). Salisbury ise bu durumla ilgili olarak, o hâlde on dokuzuncu yüzyılın ortaları, nörolojinin modern benliğinin bedensel ve zihinsel yaşamının daha genel değişkenlerini temsil etmek için belirgin ve tartışacağımız üzere baskın bir mod hâline geldiği dönemdir (Salisbury, 2010: 6) diye belirtmiştir. Devam eden süreçte de beden ve zihin birer çalışma alanı olarak psikoloji ve nöroloji tarafından ortak sahiplenilen kavramlar hâline gelmiştir. 20. yüzyılın başlarında psikoloji ve nöroloji üzerine Roger Smith, "Nörofizyoloji, genel fizyoloji, nöroloji, psikiyatri, deneysel psikoloji ve felsefe gibi faaliyetler arasındaki ilişkiler belirsiz ve net değildi. Dahası neyin tam anlamıyla fizyolojik neyin tam anlamıyla psikolojik bir konu olduğu tartışmalıydı, bir fikir birliği de yoktu" (Smith, 1992: 24-113-142) ifadesini kullanmaktadır.

Alt dallardaki zemin çalışmaları tıp bilimini, edebiyat bilimi ile ortaklaşa çalışmalara doğru hazırlamıştır. Bu çalışmaların önünü açan ise, *Literature and medicine: towards a simultaneity of theory and practice* adlı çalışmasında "benim açlığım, edebiyatın iyileşme sürecinde tıp mesleği için yararlı olduğunu kanıtlamasıdır" (Rousseau, 1986: 153) ifadesi ile George Rousseau olmuştur. Pragmatik olarak (yararcı bağlamda) iki bilim dünyasının birlikteliği hakkında birçok makale yazılmış ve bu çalışmalarla ilgili Stiles, mevcut makale koleksiyonu, en azından on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında beyin bilimi ile yaratıcı kurgunun ortak felsefi kaygıları ve retorik stratejileri göstermeyi amaçladığını belirtmiştir (Stiles, 2007: 1).

Edebiyatın içerisinde tıbbi temaların kullanıldığı anlatım türlerinin oluşabilmesi için, psikoloji ve nöroloji alanlarının daha da gelişmesi gerekiyordu. Tıbbi alanları gelişim gösterip, edebiyat ile kucaklaşmaya hazırlanmasını Bekar şu şekilde açıklamıştır:

Nörolojinin son elli yılda önemli verilere ulaşması ve beyinin karanlıkta kalan yönlerinin aydınlatılmasıyla paralel olarak dünya postmodern bir eksene doğru kaymıştır. Böyle bir süreçte bilgi akışının hızlanmasıyla birlikte insanoğlunun tarihi boyunca süregelen iki önemli merak ve arayış noktası olan bilim ve (kendini ifade etme, yaratım yolu olan) edebiyatın da yan yana ve iç içe olması olağan şekilde gözlemlenmiştir. Böylece daha öncesinde de edebiyatta birçok kere konu edinilen, nöroloji (beynin işleyişi, aksaklıkları) artık romanlarda ana tema olarak okuyucunun karşısına çıkmaya başlamıştır ve nöro-roman (neuro-novel), nöro anlatı (neuronarrative), üçüncü kültür romanları (Third culture novels), nöro-kurgu (Neurofiction), sendrom romanları (syndrome novels) gibi isimler altında diğer türlerden ayrılmışlardır (Bekar, 2022: 3-4).

Tıp ve edebiyat topluluklarını birleştiren beynin bu uyumlu yapısı hakkında çok uzun zaman önce Hipokratın, *Beyin Hipotezi* adlı eserinde şöyle söylemlerini Bekar şu şekilde aktarmıştır:

İnsanoğlu bilmelidir ki neşe ve haz, gülmek, spor ve acı, keder, umutsuzluk ve matem başka bir şeyden değil, beyinden gelmekte olup, biz bununla, bize özgü bir şekilde, akıl ve bilgiye erişir, görür ve duyarız. Bunun yanında beyin, neyin yanlış, neyin doğru olduğunu bilmemizi sağlayarak, insanlar neyin iyi neyin kötü, neyin tatlı ve neyin tatsız olduğunu da bu sayede anlamasına olanak sağlamaktadır. Birey yine aynı organla delirir, çılgına döner, korku ve terör yaşar. Bütün bunların sebebi beyindir, bu yüzden beyin insanoğlunun en büyük gücü olarak var olmaktadır (Finger, 2004: 24; Akt. Bekar, 2022: 8-9).

İnsan beyninin işleyişiyle ilgili nörolojik bozuklukların edebiyat bağlamında ele alınması yeni kavramların ve ifadelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nöroloji bilimi gelişim ve ilerleme süreci gösterirken, yazınsal bir anlatı türü olan nöro-romanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır; böylelikle edebiyat alanında da nöro-roman gelişme sağlamıştır. Nörologların kendi hastalarından deneyimledikleri durumları edebî esere dönüştürme maksadıyla kaleme alma çabaları, tıp dünyası ile edebiyat dünyasının nöro anlatı/nöro roman düzleminde birbirlerine temas etmesine neden olmuştur. Birbirinden farklı bu iki bilim camiasının ortaya koydukları eserler hem fiziksel bir unsur olan hem de içerisinde bellek, algı, zihin ve duygu gibi olguları barındırdığı düşünülen beynin işlevleri bağlamında ele alınır.

Öyleyse nedir bu nöro-roman? Nöro-roman, bireyin içinde olduğu toplumu ve sosyal ilişkileri ve sorumlulukları ifade etme uğraşında olan bir anlatı biçimi olarak bilinmektedir (Lustig & Peacock, 2013: 1-15). Beyin rahatsızlıkları olan karakterleri içeren ve postmodern bir dünyada bilimsel bilgi ile insan deneyimi arasındaki boşluğu doldurmak için bilimsel dili kullanan çağdaş romanın bir alt türüdür (Kauffman, 2010: 1). Terim olarak, nöro-roman kavramı, nöro-mimari, nöro-ekonomi, nöro-hukuk ve nöro-pazarlama gibi 'nöro' ön ekine sahip disiplinler arası alanların ortaya çıkışına yol açmaktadır (Papale vd. 2016: 1-2). Nöro-roman türünün belirleyici özelliği, nöro-bilimsel söylemi merkeze yerleştirmeleri ve bunu öykü dünyasının bir unsuru olarak değil, anlatıya eşlik eden bir ifade aracı olarak kullanmalarındadır (Ortega ve Vidal, 2013: 328). Örneğin, *Karısını Şapka Sanan Adam* adlı eserdeki anlatılarda yazar hikâye akışını kesip hastanın hastalığı konusunda uzun uzun tıbbi açıklamalar yapmaktadır. Sacks eserinde sanatsal kaygıdan uzak, tıbbi anlamda uzun ve detaylı bilgiler vermekten çekinmez. Hastalık hakkında bilgi verirken tıbbi dilde kullanılan kelimeleri tercih etmekte ve bu durum konu hakkında bilgi sahibi olmayan okuyucuyu eserden koparabilmektedir.

Nöro-roman yazarlarının, nöro-bilimsel kavramları ve kelimeleri üçüncü şahıs bakış açısıyla, tıbbi bir teşhis yapıyorlarmış gibi kaleme aldıklarını fakat

Viktorya dönemi yazarları gibi bir karakteri frenolojik* terimler kullanarak tanımlama suretiyle de kendilerini sınırlamadıklarını görülmektedir (Ortega ve Vidal, 2013: 332). Nöro-romanın çalışma alanı ise zihin, zihnin doğası, dünyevi, nesnel anlam arayışı, kişisel (öznel) deneyimin rolü ve değeri gibi insan varoluşu (ontolojisi) ile ilgili nöro-kültürel soruların bütünü nöro-romanın kurguya oturttuğu tüm konuları kapsamaktadır (Bekar, 2022: 19). Nöro-roman tür olarak postmodern edebiyat içerisinde değerlendirilen, yeni bir anlatı türü olarak gerçeklik unsurundan daha ziyade kurmaca unsurunu barındırmaktadır. Bir romanın anlattığı ya da yansıttığı içerik ve anlamdan, fikir, duygu ve bilgilerden daha ziyade; bunların nasıl anlatıldığı, nasıl kurgulandığı ön planda olmuştur. 'Nöro roman' kavramı, 20. yüzyılın sonlarında ve 21. yüzyılın başlarında ortaya çıkan, beyin ve nörolojik bozukluklara odaklanmayla ifade edilen bir kurgu türüdür. Bu tür genellikle kurgusal anlatıların karakterlerin nörolojik hastalıkları etrafında şekillendiği, kimlik, bilinç ve insanlık durumu temalarını nörobilimin merceğinden araştırdığı için çağdaş kurgunun bir alt türü olarak görülür. Nöro-roman, edebiyat ve beyin bilimiyle kesişen bir disiplin olan edebî nörobilim alanından gelir. Edebiyatta nöro-romanların benliğinin ve kimliğin tasvirinde bir değişimi temsil ettiği öne sürülmüştür. Nöro-roman yalnızca sosyal veya psikolojik faktörlere odaklanmak yerine beynin iç işleyişine ve bu biyolojik sürecin insan davranışını ve deneyimini nasıl etkilediğine vurgu yapar. Yaşamı çeşitli şekilde deneyimleme yetisi olan insan beyni bunları maddi ve manevi kavramlar ve olgularla anlamlandırmaktadır. Beyin üzerine yapılan çalışmalar belirgin hâle geldikçe, edebiyat buna nörolojik temaları ve bakış açılarını dâhil ederek yanıt vermiştir. Bu, bilimsel anlayışın edebiyatla birlikte disiplinlerarası ve kültürel çalışmaları da geliştirdiğini söylemek mümkündür.

Bu noktada nöro-romanın ABD’de ortaya çıkışına değinmek gerekir: Nöro-roman türünün doğuşu ve gelişimi nöroloji bilimi ile paralellik göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nin nöroloji alanında öncü derecedeki ileri çalışmaları sayesinde nöro romanın da ilk örnekleri yine burada ortaya çıkmıştır. Amerikan kamuoyunun nörolojik çalışmalara ilgisinin artması ve konunun önem kazanması için bizzat Başkan George W. Bush tarafından 17 Temmuz 1990 yılında “Beynin On Yılı” isimli bir kongre bildirisi imzalanmıştır. DOB(Decade of The Brain), nörobilimin görünürlüğünde olağanüstü bir artışa sahne olmuştur. Alınan kararların beyin araştırmalarının kamuoyuna duyurulması için bir forum sağlamıştır (Jones ve Mendell, 1999: 739). Bildirinin içeriğinde ise Bush, beyni insan zekâsının merkezi, duyuların yorumlayıcısı (Knirsch, 2014: 47) olarak tanımlamıştır.

Amerikan toplumunun nörolojiye artan ilgisi nöro-kurgunun gelişimini

* Kafatası şeklinden karakter analizi yapan kimse.

kaçınılmaz kılıştır. Amerikan edebiyatında nöro-kurgunun evrimi, insan zihninin ve onun karmaşık işleyişinin keşfedildiği sıradışı ve çığır açan bir yolculuk olmuştur. Bu süreçte nörolojinin ve edebiyatın ortak ürünü olan ilk eserler ortaya çıkmaktadır. Bu türden bu eserler arasında *Rain Man* (1988), *Enduring Love* (1997), *Fight Club* (1999), *The Curious Incident of the Dog in the Night-Time* (2003), *The Time Traveller's Wife* (2003), *Extremely Loud and Incredibly Close* (2005), *Lowboy* (2009), *United States of Tara* (2009) sayılabilir (Lustig & Peacock, 2013: 1).

Edebiyat ve Nörobilim Araştırma Komitesi (AILC-ICLA), edebiyat ve beyin bilimini birleştiren yenilikçi, disiplinlerarası çalışmalar yapılması için 2012'de kurulmuştur.

Cultural Memory: Neuroscience, Psychology and the Humanities (Kültürel Hafıza: Nörobilim, Psikoloji ve Beşeri Bilimler) adlı 2021 yılında yayınladıkları kitapta editörler karşılaştırmalı edebiyat, sosyoloji, tarih, felsefe, sinirbilim ve nöropsikoloji gibi çeşitli alanlardaki görüşlerini verimli bir şekilde sunmuşlardır. Komitenin kurulduğu yıldan bugüne dek yapılan araştırmalarda çeşitli edebî türlerde metin inceleme, duygu veya nöroestetik üzerine yapılan çalışmalardan elde edilen verilerle birlikte edebiyat okumanın nöronal ve bilişsel-duygusal temellerini araştırmak için yöntemler ve modeller geliştirilmektedir (Özen, 2021, s. 52).

3. *Karısını Şapka Sanan Adam:*

Nörolojik Rahatsızlıklar ve Savunma Mekanizmaları

Karısını Şapka Sanan Adam yirmi dört bölümden oluşur ve her bölümde hastalar kendi öznel gerçekliklerini anlatırlar. Bu noktada Sacks, hastaların beyinlerindeki rahatsızlıklar nedeniyle gerçeklik algılarında bozulmalar meydana geldiğini ortaya koyar. Hastalarını kim oldukları ve nasıl hissettikleri hakkında bilgi vermeye ikna ederken onları korku ve umutsuzluğa sürüklemenin eşiğinde olduğunu fark ettiğinde geri adım atar. Bir uzman olarak, hastalarına entelektüel bir boyuttan yaklaşırken derin bir duyarlılıkla konuşur, onları her zaman dinler ve asla kışkırtmaz. Söz konusu hastaların uzman yardımı alabilmeleri için tedaviye açık ve kendi rızalarının olması gerekmektedir. Çünkü her hastalıkta, hastanın en çok ihtiyaç duyduğu şeyin huzur içinde bırakılmak, sempatik bir ilgiyle bile olsa heyecanlandırılmamak olduğu dönemler vardır (Balint, 1955: 683). Aslında bu dışavurum hastanın geliştirdiği bir tür savunma mekanizması olabileceğinden tedaviye ne zaman başlanacağı sorununa getireceği çözüm, hastalığın daha sonraki gelişimi açısından önemli sonuçlar doğuracaktır (Balint, 1955: 683). Sacks da hastalarına karşı sabırlı davranıp, tetkikler yapmıştır. Sonrasında rahatsızlığın nedenini anlayabilmek için hastanın geçmiş yaşamına ışık tutarak, nörolojik bozuklukların hastanın yaşam deneyimini ne yönde şekillendirdiğini derinlemesine incelemiştir.

Karısını Şapka Sanan Adam eserinden seçilen dört karakterde de geçirdikleri nörolojik rahatsızlıklardan dolayı direkt olarak yaşamlarını değiştirmekte olan bir takım semptomlar görülmektedir. Başlığa adını veren hikâyede yer alan nörolojik *agnozinin* tanımı organik beyin hasarı veya bunama sonucu tanıdık nesnelere veya kişileri duyuşsal uyarılar yoluyla tanıma yeteneğinin tamamen veya kısmen kaybedilmesidir. Bu durum duyulardan herhangi birini etkileyebilir ve buna göre işitsel, görsel, kokusal, tatsal veya dokunsal agnozi olarak sınıflandırılır (Mosby's Medical Dictionary, 2023: 53). Bu hastalık hikâyede karşımıza prosopagnozi yani yüzleri tanıma yeteneğinde bir bozukluk (Albonico ve Barton, 2019: 765) olarak çıkmaktadır. Baş karakter Dr. P'nin görsel agnozi (prosopagnozi) hastasıdır; kendisi de dâil olmak üzere karısı ve çevresindeki diğer insanları yüzlerinden tanıyamaz. Sacks nörolog görüşünden bu durumu bizlere "Bir yüz, dış dünyaya bakan bir kişidir. Kişiyi yüzüne (personasına), bakarak görürüz. Ama Dr. P için bu anlamda görünen bir persona veya bu personanın içinde bir kişi yoktu" (Sacks, 1986: 31) şeklinde aktarır. Dr. P'nin yaşadıkları oldukça karışıktır, çünkü sadece yüzleri değil sesi olmayan bütün nesnelere algılamakta sorunlar yaşamaktadır. "Onun hayatında, imgelerin yerini müziğin aldığını düşünüyorum. Beden imgesi yoktu. Bunun yerine beden müziği vardı" (Sacks, 1986: 36). Sırf şekilsel benzerliklerinden ötürü eşi ile şapkası arasında bir fark görmeyerek şapkasını aramaya başlar. "Eliyle uzanarak karısının kafasını tuttu ve giymek üzere kaldırmaya çalıştı." (Sacks, 1986: 29).

Söz konusu rahatsızlıktan dolayı Dr. P'nin yaşamı zorlaşmaya başlamış ve kendi hayatını birisinin yardımı olmadan yaşayamayacak duruma gelmiştir. Fakat Dr. P müziği çevresiyle iletişim kurmasında bir araç hâline getirerek, bu yeteneğini hastalığına karşı dayanıklılığını artırmada ve nesnelere anlamlandırma kullanabilmeyi başarmıştır. Görsel duyuları bozulunca işitsel duyuları devreye giren Dr. P'nin karısına, hastanın özel yaşamını nasıl devam ettirdiğini soran doktora karısı şu şekilde cevap verir:

Aynı yemek yemesi gibi, diye anlatmaya başladı. Her zaman giydiği giysileri her zaman bulmaya alışık olduğu yerlere koyuyorum ve kendi kendine şarkı söyleyerek hiç zorluk çekmeden giyiniyor. Her şeyi kendi kendine ve hiç zorluk çekmeden yapıyor. Eğer, bir şey yaparken, rahatsız edilirse ve yaptığı işin sırasını yani zinciri kaybederse; tamamıyla duruyor, ne giysilerini ne de kendini tanıyor. Her zaman şarkı söylüyor. Yemek yerken, giyinirken ve yıkanırken... Hiçbir faaliyeti şarkıya dönüştürmeden yapamıyor (Sacks, 1986: 34-35).

Dr. P hastalığının olumsuz etkilerinden korunmak ve günlük yaşantısında yardım almadan ihtiyaçlarını gidermek için müziği zorluklarla başa çıkma yolu olarak kullanmıştır. Eğer müzik yeteneği olmasaydı, değil sosyal yaşantısı, rahatsızlığının bile farkında olmayabilirdi. "Dahası evet, Dr. Sacks, anladığım

kadarıyla, beni ilginç bir vaka olarak görüyorsunuz. Sorunumun ne olduğunu söyleyerek önerilerde bulunur musunuz?” (Sacks, 1986: 36) diyerek kendi durumunu idrak edebilmektedir. Dr. P'nin hastalığının çıkış nedeni beyninin görme ile ilgili alanlarında bulunan ve kötüye giden bir urdu. Tedavi olarak, Sacks'ın kendi geliştirmiş olduğu müziği kullanma önerisi yüceltme (Sublimation) olarak adlandırılan bir savunma mekanizmasını çağrıştırmaktadır. “Mükemmel bir müzisyensiniz ve müzik, sizin hayatınız. Sizin durumunuzdaki bir kişi için reçetem, tamamıyla, müzikle dolu bir hayattır. Müzik, şimdiye kadar hayatınızın merkezi olmuş, şimdi tüm hayatınız olsun.” (Sacks, 1986: 36). Yüceltme savunma mekanizmasında, dürtü inkâr edilmez ancak farklı bir şekilde yönlendirilir ve tehlikesi zayıflatılmış veya her hâlükârda sosyal olarak kabul edilmiş bir faaliyette tatmin bulur (Perrotta, 2020: 6). Ayrıca, bir diğer tanımda olgunlaşmamış hâlden olgunlaşmaya* doğru bir yelpazede, yüceltme olgun bir savunma mekanizması olarak kabul edilir, çünkü insanların zararlı olanı yararlı olanın yerine koymasına ve toplum içinde iyi bir şekilde işlev görmesine yardımcı olur (URL-4). Yapıcı ve onarıcı olan bu deneyim sayesinde ciddi bir nörolojik rahatsızlıkla mücadele eden hastanın tüm psikolojik destek sistemleri harekete geçer; bir başka deyişle Dr. P zihninin kendi hastalığının bilincinde olan tarafıyla korku ya da kaygı gibi olumsuz duygularla da başetmeyi ve zihinsel ve duygusal durumunu değiştirmeyi başarmaktadır. Doktor P. müzik alanında uzmanlığından dolayı, müziği sadece zihnini boşaltmada ve rahatlamada yardımcı olan bir uğraş olarak değil, aynı zamanda gözleriyle gördüğü ama tanıyamadığı kişi ve nesnelere tanımlamada bir enstrüman olarak kullanmaktadır. Bu nörolojik hastalık ve Yüceltme savunma mekanizmasının etkileşimi tamamen kişiye özel bir yaklaşımla yapılan bir tedavidir. Eserde kaleme alınan bir diğer nadir ve özel nörolojik rahatsızlık Korsakov sendromudur. Korsakov sıklıkla alkolik nedenli olan ancak her zaman alkolik nedenli olmayan, yakın geçmişe ait ciddi hafıza kaybının görüldüğü bir sendrom (Kopelman, 1995: 154) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu, “Karısını Şapka Sanan Adam” adlı hikâyedeki rahatsızlık gibi hastaların sosyal yaşamlarını direkt olarak etkileyen ve kendi kendilerine yaşamlarını zorlaştıran semptomlar ve davranış bozukluklarına yol açar. Hastaların durumlarıyla ilgili olarak ise tıbbi açıklama şöyledir:

İlk başta, böyle bir hastayla sohbet ederken... (hasta kendi) yetilerine tamamen sahip bir kişi izlenimi verir; (hasta) her şey hakkında mükemmel bir şekilde akıl yürütür, verilen öncüllerden doğru çıkarımlar yapar, esprili sözler

*Sublimation: On a spectrum from immature to mature, sublimation is considered a mature defense mechanism, because it helps people to substitute the harmful for the helpful, and function well within society (URL-4)

söyler, satranç veya kâğıt oyunu oynar, tek kelimeyle akli dengesi yerinde bir kişi gibi davranır. Fakat... hasta sürekli aynı soruları sorar ve aynı hikâyeleri tekrarlar... bazen saatlerce aynı sayfayı tekrar tekrar okuyabilir... sadece hastalık sırasında karşılaştığı kişileri, örneğin doktoru veya hemşireyi hatırlamaz (Kopelman, 1995: 155).

“Kayıp Denizci” adlı hikâyede Jimmie 49 yaşında, dış görünüşü iyi ve sıcak kanlı olan, 2. Dünya Savaşı sırasında Amerikan donanmasında bulunan bir denizaltında telsiz asistanı olarak görev almış eski bir askerdir. 1945’ten 1965’e kadar zamanla gelişen, yoğun alkol tüketimiyle daha da kötüye giden sık hafıza kayıpları yaşamaktadır. 1975 yılında olmalarına rağmen hasta 1945 yılında donup kalmıştır ve söylenen yada yapılan bir şeyi en fazla 2 dakika hafızasında tutabilmektedir. İlk bakışta sosyal davranışlarında sorun yok gibi görünmektedir:

Zekâ testinde mükemmel bir beceri gösterdi. Kıvrak zekâlı, gözlemci ve mantıklı biriydi. Karışık problemleri ve bilmeceleri çözmeye hiç zorluk çekmedi. Ama ancak kısa sürede yapılması gerekenler için durum böyleydi, daha uzun zaman gerektirenler sırasında ne yaptığını unutuyordu. Kısa süreli oyunlarda hilebaz ve ataktı. Beni kolayca yendi. Fakat satrançta hamleler çok yavaş kaldığından kayboluyordu (Sacks, 1986: 44).

Jimmie, kendisindeki rahatsızlığın farkında olsa da içerisinde bulunduğu durumu algılamakta sorunlar yaşamaktadır. “Hasta olduğumu söyleyemem. Ama iyi de hissettiğimi söyleyemem. Aslında bir şey hissettiğimi söyleyemem! -Acı çekiyor musun? Çektiğimi söyleyemem. -Hayattan zevk alıyormusun? Aldığımı söyleyemem” (Sacks, 1986: 53). Jimmie’nin yaşama karşı olan isteğini ve ilginin yok oluşunun nedeni ise önceki gün diye anılacak bir yaşantısının olmamasıdır. Ne dünü vardır, ne de son 30 yılı. Kendi zihnindeki zaman algısı içerisinde gittikçe kaybolan Jimmie, Sacks’a göre ‘kayıp bir ruh’ hâline geliyordu. Fakat bir ziyareti esnasında Jimmie’nin dinî ritüellerini yerine getirdiği sıradaki adanmışlığını gördüğünde bütün fikiri değişir:

Çünkü daha önce onda hiç rastlamadığım, yapabileceğini tahmin etmeyeceğim büyük bir dikkat ve konsantrasyon ile karşılaştım. Dizlerinin üzerine çöküşünü ve kutsanmış şekeri ağzına almasını, ruhunun ilahilerle bütünleşmesini, bu dini seremoninin tamamına katılıyor olmasından hiç şüphe etmeden izledim... Tam bir konsantrasyon ve dikkatin hâkim olduğu sessizlik ve yoğunlukla kutsal törendeki yerini aldı. O sırada ne unutmak ne de Korsakov vardı, bunların olabileceği dahi düşünülemezdi. O sırada anlamsız olayların ve anı izlerinin; yanlış ve bozuk bir mekanizmanın etkisi altında değildi. Duygu ve anlam yüklü, hiçbir kopmaya izin vermeyen organik bir bütünlük ve süreklilik taşıyan varlığının tamamı ile bir şeyler yapıyordu. Jimmie’nin, ruhani bir dikkat ve hareket sırasında kendini, gerçekliğini ve sürekliliğini bulduğu açıkça görülüyordu (Sacks, 1986: 55).

Jimmie, Korsakov sendromunun sonucunda yitip gitmektense, tedavi sürecinde yaratıcısına dönüp onunla bir bütün olmayı seçerek rahatsızlığın etkilerinden kısa süreli arınma yolunu bulacaktır. Günlük yaşantısında zihinsel algı bozukluğu yüzünden gerçeklikten kopma, sosyal ilişkilerinde zorluk yaşama ve kendi varlığını kaybetme durumuna gelen Jimmie'nin, tapınmaya başlarken çöküş durumu, dinî ritüel esnasında anlamlı bir hâle dönüşür. Önceden hayata karşı bir sevinç ve heyecan duymayan Jimmie, yaratıcısıyla kutsal alanda uyum içerisinde tekrar yaşamaya çalışmaktadır. Bir başka deyişle, benliği yok olmaya başlayan kişi, ruhsal olarak da kaybolmamak için duygusal bir anlam ve varoluşsal bütünlük arayışı içerisinde. Bu arayışının sonucunda da dua ve ibadeti seçerek kendini tekrar var kılmaktadır.

Jimmie'nin ortaya koyduğu adaptasyon mekanizması, insan beyninin karmaşıklığının ve esnekliğinin bir göstergesidir. Zihinsel ve duygusal deneyimlerini dengelemeye çalışan kişi, sağlığını koruma yeteneğini savunma mekanizması olarak geliştirir. Entelektüelleştirme (Intellectualization) (URL-5) istenmeyen olumsuz duyguları rasyonel ve akılcı hâle getirme yoluyla bastırma ve unutma yoluyla kişinin zihnindeki düşünsel ve duyuşsal işlevleri birbirinden ayırmasıdır. Bunu yapabilen kişinin zihni geçmişte yaşadığı deneyimle başetmeye çalışırken artık daha fazla incinmek istemediğinin mesajını verir. Savaşın travmatik etkilerinden dolayı uzun yıllar alkol tüketmiş ancak iyileşme hâli göstermeyip daha da kötü şekilde nörolojik olarak rahatsızlanmıştır. İnsan varlığına karşı bir eylem ve son derece acımasız bir olgu olan savaşın sonrasında kişinin dine yönelmesi pişmanlık temelli tövbe etme olarak yorumlanabilir olsa da, psikolojik olarak kişide maneviyat arayışının tezahür etmesidir. Zihninde akılcı hâle getirilen ve bir tür "ruhsal baypasa" (URL-6) benzeyen bu mekanizma Jimmie'yi yaşama tekrar bağlar ve kişiliğini bilişsel, duygusal ve en önemlisi olan manevi yönden değişime uğratar. Jimmie yaratana inancı ve onunla ruhani birlikteliği sayesinde sadece hastalığının belirtilerini azaltmakla kalmaz aynı zamanda yeni dünyasında kendisini tekrar var kılmayı ve geçmişte yaptıklarından arınmayı hedeflemektedir.

Kimi nörolojik rahatsızlıklar, hastaların istem dışı hareketler sergilemelerini sağlayarak bir çok kişi olmalarına yol açmaktadır. Bir başka sıradışı hikâye olan "Ele Geçirilmiş"te tourette sendromu anlatılır. Bu bozukluğu yaşayan hastalar, yüz buruşturma, ses çıkarma, tikler ve istemsiz kol ve omuz hareketleri (*Mosby's Medical Dictionary*, 2013: 763) yaparlar, dahası hasta istemsiz olarak homurdanabilir, horultular çıkarabilir ve bağırabilir (*Mosby's Medical Dictionary*, 2013: 763). Sacks bir gün şehrin ortasında şahit olduğu bir vakayı anlatmaktadır. Hikâyenin kahramanı altmış yaşlarındaki kadının adını dahi bilmiyordur. Kadın kimin yanından geçse hemen fark edilir ve sorunlara yol açar. "Yanından geçen insanları taklit ediyordu. Eğer "taklit" kelimesi, çok atl

ve sıradan bir faaliyeti tanımlamıyor ise, evet geçenleri taklit ediyordu. Aslında, karikatürize ediyor demek daha mı doğru olur? Bir saniye veya daha az bir zaman süresince onların özelliklerine sahip oluyordu” (Sacks, 1986: 135). Sacks kadındaki belirtileri sıradan bir tourette sendromlu birisinden daha belirgin ve yoğun şekilde gördüğü için durumu "Süper Touretteliler" olarak tanımlayıp bunu “her yüz ifadesinin, çok hızlı, otomatik ve kontrolsüz bir tekrarıydı. Tam bir taklit de sayılmazdı. Kadıncağız, yanından geçen sayısız insanın yüz ifadesini çabucak takınıyor, bunu daha da geliştirerek, kendini buna kaptırıyordu” (Sacks, 1986: 135) diye belirtir.

Söz konusu semptomlardan ötürü hasta toplum tarafından kolaylıkla dışlanabilecek ve alay unsuru olabilecek konumdadır. Fakat bundan da önemlisi hasta kendi kimliğini yitirme sürecine girmiştir. “Şehrin bu küçük mekânında, bu çılgın ve yaşlı kadın, yanından geçen 40-50 kişinin, yüz ifadelerini ve davranışlarını, her biri bir iki saniye süren, kaleydoskopik taklitlerle karikatürize ediyordu” (Sacks, 1986: 135). Yaşadığı her anda başka kişilere dönüştüğü için kendisi dışında herkes oluyordu. Yazarın da vurguladığı gibi “hiç kimse” oluyordu; yani tourette semptomları yüzünden hiç kimse oluyordu. Böylelikle kendi mimik ve hareketlerini tam anlamıyla kontrol edemediğinde zamanla kontrolsüzce tekrarlar yapan bir kukla hâline gelmekteydi. Öte yandan tam anlamıyla bir başkası olması mümkün değildi. Asıl sorun ise, bu istem dışı hareketleri durduramayıydı. Sağlıklı bireylerde istekleri dışında hareketler sergilemelerini engelleyen oto kontrol mekanizması mevcuttur. “İnhibisyon” olarak adlandırılan bu rahatsızlığın tanımı; özgür faaliyet, ifade veya işleyişe yönelik içsel bir engel, davranışa veya başka bir zihinsel sürece kısıtlama getiren zihinsel bir süreç (URL-7) olarak bilinir. Duygu ve eylem kontrol mekanizması kişinin denetimindedir; örnek vermek gerekirse bir doğum günü partisinde utangaç bir çocuk çekingenliğini bir kenara bırakıp sandalye kapmaca oyununa katıldığında utangaçlığını yenip eğlenebilir (URL-8). Ancak hikâyedeki anlatımda kadın, rahatsızlığından ötürü haketlerini denetlemeye muktedir değildir.

İnhibisyonun (frenleme, söndürme mekanizması) normal ve koruyucu engellemesinin olmaması, benliğin, organik olarak tayin edilmiş normal sınırlarının bulunmaması, Tourette hastasını ömür boyu sürececek bir bombardımana tabi tutar, içerden ve dışardan gelen itkilerle (impulses) kişi, normal düzeninden şaşarak, aldanır ve komik duruma düşer (Sacks, 1986: 137).

Kişi için dramatikleşen bu durum sonucunda hastalar istemsizce özgünlükten uzaklaşarak kendi benliklerini yitirmektedirler. Bu hastanın geliştirdiği savunma mekanizması ise, inkâr veya yok sayma (disclaimer or denegation) olarak yorumlanabilir. Bu, gerçeklik planını bozan bir durumun bilinçsiz ve istemsiz olarak dışlanması ve algının gerçekliği inkar etmesi olarak tanımlanır

(Perrotta, 2020: 2). Hasta sürekli olarak başkalarını taklit ettiği için, zamanla kendi davranışları karşısında eylemsiz hâle gelmiştir. Kendi duyularına bilincini kapatarak kendinden uzaklaşıp yabancılaşmaktadır. Bu algı biçiminde kişi rahatsızlık veren ve kaygıya sebep olan düşünce, duygu, arzu ve isteklere karşı kendisini korumaya almaktadır.

İnsan bedeninde veya zihninde meydana gelen bir takım bozuklukların sonucunda kişinin yaşamını zorlaştırabileceği gibi kolaylaştırabilmesi de muhtemeldir. Kimi rahatsızlıklar öyle durumlara yol açabilir ki, hastalar eski hâllerine dönmek istemezler. Buna örnek olarak, “Cupid Hastalığı” adlı kısa hikâyede frengi ele alınmaktadır. Hikâyenin kahramanı Natasha K. 88. doğum gününden sonra kendisiyle ilgili farklılıkların olduğunu fark ederek Oliver Sacks ile iletişime geçer. Sacks, Natasha’ya farklılığın ne olduğunu sorduğunda Natasha, “... daha enerjik, daha canlı ve yeniden 'genç' hissettim kendimi. Genç erkeklere ilgim arttı. Sanki kanım kaynıyordu, yerimde duramıyordum.” (Sacks, 1986: 116) şeklinde cevap verir. Hasta bu değişimi bir sorun olarak görmemektedir. Çünkü normalde utangaç bir kişiliği vardır. Fakat kısa zaman önce bunun tam zıttı eylemlerde bulunmaya başlamasını, önce oto-kontrol mekanizması ve bilinci vasıtasıyla kendi kendine, sonrasında ise yakın çevresinin söylemleriyle yansıtmıştır.

İlk başta sorun değildi. Çok iyi, olağanüstü iyi hissettim. Yaşadıklarımı, sorun olarak düşünmemi gerektirecek bir şey yoktu... Sonra düşünmeye başladım. Kendime, bak Natasha, seksen dokuz yaşındasın ve bir senedir bu durumu yaşıyorsun. Her zaman duygusal olarak soğukkanlı ve kontrollüydün, şimdiyse bu aşırılıklar içindesin! Sen yaşamının sonuna yaklaşmakta olan yaşlı bir kadınsın... Arkadaşlarım endişelenmeye başladı. Önce 'Işıl ışıl görünüyorsun. Sanki yeni bir hayata başlamış gibisin' dediler. Ama sonra bunun pek de uygun bir şey olmadığını düşünmeye başladılar. 'Her zaman çok utangaç biriydin şimdi flört ediyorsun. Cıvıl cıvılsın, fıkralar anlatıyorsun. Senin yaşında biri için bu normal mi?' dediler (Sacks, 1986: 116).

Devam eden süreçte, Sacks hastanın hikâyesini dinlediğinde 70 yıl önce Selanik’te bir genelevde çalıştığını ve orada frengi hastalığına yakalandığını öğrenir. Tedavi olmuş ama o dönemlerde penisilin olmadığı için hastalıktan tam olarak kurtulamamış, hastalık bastırılmış ve uzun bir uyku (latent) dönemine girmiştir. Bu süreçte de hastalık nörosifilis hâline evrilmiş. Basitçe Nörosifilis’in açıklaması, “beyni kaplayan dış zarı, beynin kendisini veya omuriliği etkileyen bir enfeksiyondur. Frengi olan kişilerde, özellikle de durumları tedavi edilmezse ortaya çıkabilir. ... frengiye yakalandıktan sonraki 3 ila 30 yıl arasında ortaya çıkabilir. Genel felçli kişilerde kişilik veya ruh hâli değişiklikleri görülebilir” (URL-9) şeklindedir.

Bu rahatsızlıktan dolayı Natasha’nın karakterinde değişiklikler meydana gelmiştir. Fakat Natasha kendisindeki bu değişimden memnun kalmış ve “Ben-

de Cupid Hastalığı olduğunu tahmin ettiğim için size geldim. Daha kötüye gitmesini istemiyorum, bu korkunç olur. Ama tedavi edilmesini de istemiyorum bu da aynı derecede kötü bir şey. Bu hastalığa yakalanana kadar hayatı dolu dolu yaşamıyordum” (Sacks, 1986: 116-117) ifadelerini kullanmıştır. Bu hastalık hasta tarafından kabul görmektedir; ayrıca kendi durumunu gözlemleyen kişi için pragmatik sonuçlara yönelmektedir. Savunma mekanizması olarak bakıldığında ‘Kendini Gözleme’ (Auto-claim/auto-observation) adı verilen durum göze çarpmaktadır. Bu savunma şekli, kişinin kendi arzusunun veya dürtüsünü kabul etmesi, bunu sağlıklı ve işlevsel bir şekilde yönetmeyi öğrenmesi, böylece rahatsız edici etkinin azaltılması (Perrotta, 2020: 3) olarak tanımlanır. Hikâyedeki hasta, hastalığın kendisine getirdiklerini kabul ederek daha iyi bir şekilde yaşayabileceğini fark etmiş ve tedaviyi reddetmiştir. Bu davranış da hastalığı kabullenmenin farklı bir tezahürü olabilir. Kısacası, bu seçimi yapan Natasha’nın önceki hayatına kıyasla daha mutlu bir yaşam sürecine inancından dolayı gösterdiği düşünülen bu davranışına, değişmeceli anlatımla bir nevi pragmatik savunma biçimi olarak da bakılabilir.

Ele alınan hikâyeleri daha detaylı yorumlamak gerekirse, Oliver Sacks’ın “Karısını Şapka Sanan Adam” eseri, nörolojik rahatsızlıkların sadece bireysel değil, toplumsal ve duygusal düzeyde de derin etkiler yarattığını gösterir. Her karakter, kendi rahatsızlığıyla başa çıkmak için farklı savunma mekanizmaları geliştirmiştir. Bu mekanizmalar, bireylerin nörolojik bozukluklarıyla yaşamayı öğrenmeleri ve bu süreçte yeni kimlikler inşa etmeleri açısından kritik öneme sahiptir.

Dr. P.’nin hikâyesi, nörolojik bozuklukların bireylerin yaşamlarını nasıl derinden etkileyebileceğini ve bu etkilerle başa çıkma yollarını anlamamıza yardımcı olur. Görsel agnoziye rağmen Dr. P., müzik aracılığıyla dünyasını anlamlandırır ve yaşamında bir denge bulur. Bu, bireylerin kendi yeteneklerini ve ilgi alanlarını nasıl kullanabileceklerini ve bu yeteneklerin hayatlarının diğer alanlarını nasıl şekillendirebileceğini gösterir. Dr. P.’nin hikâyesi, nörolojik bozuklukların insan yaşamı üzerindeki derin etkilerini ve bu etkilerle başa çıkma süreçlerini gözlemlememizi sağlar. Sacks’ın anlatımı, nörolojik bozuklukların sadece tıbbi birer vaka olmadığını, aynı zamanda insan ruhunun derinliklerini anlamamıza yardımcı olan zengin hikâyeler olduğunu ortaya koyar.

Jimmie’nin hikâyesi, hafızanın bireysel kimlik ve sosyal bağlar üzerindeki kritik rolünü gösterir. Korsakoff sendromunun yıkıcı etkilerine rağmen, Jimmie’nin yaşamında bir anlam ve düzen arayışı, insan ruhunun ne kadar dirençli ve yaratıcı olabileceğini ortaya koyar. Jimmie’nin dinî ritüellere ve manevi pratiklere yönelmesi, onun için bir tür süreklilik ve güvenlik sağlar. Bu hikâye, hafıza kaybının insan yaşamı üzerindeki derin etkilerini ve bu etkilerle başa

çıkma süreçlerini anlamamıza ışık tutmaktadır. Jimmie'nin durumu, insan olmanın karmaşıklığını ve yaşamsal zorluklar karşısında gösterilen direnci anlamamız için güzel bir betimleme olarak görülebilir.

Tourette sendromlu kadının hikâyesi, nörolojik rahatsızlıkların bireylerin kimlik ve toplumsal uyum süreçlerini nasıl etkilediğini ele alır. Bu hikâye, toplumsal kabul görme çabasının bireyin içsel dünyasında keskin çatışmalara ve derin kimlik krizlerine yol açabileceğini gösterir. Kadının yaşadığı bu süreç, bireylerin kendilerini topluma kabul ettirme çabasının ne kadar yıpratıcı olabileceğini ve bu çabanın kişisel bütünlüğü nasıl tehdit edebileceğini anlatır. Bu hikâye, nörolojik rahatsızlıklarla yaşayan bireylerin, toplumsal normlar ve beklentilerle kendi varlığını yok etme pahasına mücadele ettiğini ve bu mücadelenin onların kimlikleri üzerindeki etkilerini anlamamızı sağlar.

Natasha'nın durumu, bireylerin kendilerini ve yaşamlarını yeniden keşfetme süreçlerinde oldukça yaratıcı ve dirençli olabileceklerini göstermektedir. Hastalığı kabullenmek ve onunla barış içinde yaşamak, bireylerin yaşam kalitesini artırıp onlara yeni perspektifler kazandırabilmektedir. Natasha'nın hikâyesi, bireylerin zorluklarla başa çıkma süreçlerinde kendi iredelerini koruyup, hastalık üzerinde bir hüküm kurma durumunda ne kadar güçlü olabileceklerini ve bu süreçte nasıl yeni yaşam biçimleri geliştirebileceklerini belirtir.

Kısacası, nörolojik bozuklukların bireylerin kimlikleri ve sosyal ilişkileri üzerindeki etkilerini inceleyen nöro-roman, aynı zamanda bu bireylerin nasıl yeni savunma mekanizmaları geliştirerek bu zorluklarla başa çıktığını gösterir. Her karakter, kendi dünyasında yeni anlamlar ve stratejiler inşa ederek yaşamını sürdürmeye çalışır. Bu süreç, insan zihninin ve ruhunun ne kadar esnek ve uyumlu olduğunu, aynı zamanda bireylerin en zor koşullarda bile nasıl direnç gösterebileceğini ortaya koyar.

4. Bulgular

Dr. P'nin müziği hastalığın etkilerinden kaçma ve kendini ifade etme biçimi olarak görülebilir. Dünyayı ışık ve renk kitleleri hâlinde gören hastanın mücadelesinde müziğin nasıl bir rol oynadığı, insan zihninin olağanüstü esnekliğini ve yaratıcılığını gösterir. Dr. P'nin beyni dünyayı bir araya gelemeyecek parçalardan oluşan bir yığın olarak görürken, gördüklerinin zihin tarafından tamamlanması için müzik bir algılama biçimi hâline gelmiştir. Sonuçta müziğin hayatını yüceltmesiyle (sublimation) kolaylaştırma yolunda ilerlemektedir. Dr. P'nin müziği kullanma biçimi, hastalığın getirdiği algısal bozukluklarla başa çıkmak için oluşturulan yaratıcı bir çözüm olarak değerlendirilmelidir. Bu durum, bireyin mevcut yeteneklerini ve ilgi alanlarını, hastalığın yarattığı kısıtlamaları aşmak için kullanmasının bir örneğidir.

Jimmi'e'nin korsakov sendromu, hastanın kendi gerçekliğini bulma çabası ve dinî ritüellerle yaşama tutunma öyküsüyle dikkat çeker. Jimmie, kendi iç dünyasında süreklilik gösteren zamansal bir döngüye sıkışıp kalmış hâldeyken, kendince tek hakiki olan yaratıcısına yönelmiştir. Bu açıdan gerçeklik algısı yoksunluğu ve adaptasyon eksikliği gibi semptomlardan kurtulmak için hasta, "manevi baypas" olarak yorumlanan Intellectualization (entelektüelleştirme) olarak ele alınan yaratıcı ve anlamlı bir davranış sergilemektedir. Jimmie'nin dinî ritüellere yönelmesi, kaybolan zamansal sürekliliği yeniden oluşturma ve bir anlam bulma çabasıdır. Bu durum, hastanın ruhsal bir düzen ve anlam arayışına girmesini ve böylelikle psikolojik olarak daha stabil hâle gelmesini sağlar.

Tourette sendromlu kadının hikâyesindeki hastanın kendini sürekli değiştirmesi ve sonucunda herkes olmaya çalışırken hiç kimse olması, uyum eksikliğinin kişisel ve toplumsal boyutlarını gösterir. Analiz edilen hastalar arasında en umutsuz durumda olan Tourette sendromlu kadındır. Dolayısıyla hasta, 'inkâr veya yok sayma' (disclaimer or denegation) olarak ele alınan yolu seçmiş ve gerçeklik algısında bozulmalar meydana getirmiştir. Hastada gözlemlenen savunma mekanizmasının sonucunda kadın, kişiliğinin kaybolması ile sonuçlanacak bir süreçte ilerlemektedir. Bu savunma mekanizması, hastanın sosyal çevresindeki beklentilere uyum sağlama çabasının bir parçası olarak görülebilir. Kadının, kendi kimliğini kaybetme pahasına da olsa toplumsal kabul görme çabası, kişisel bütünlüğün korunmasında zorluklar yaşandığını ortaya koymaktadır.

Cupid Hastalığı örneğinde ise hastalığın getirdiği değişiklikleri hasta kabul eder ve hatta bunlardan zevk alma gibi tepkiler gösterir. Natasha, kendisindeki bu değişimden memnun kalmış ve "Bende Cupid Hastalığı olduğunu tahmin ettiğim için size geldim. Daha kötüye gitmesini istemiyorum bu korkunç olur. Ama tedavi edilmesini de istemiyorum, bu da aynı derecede kötü bir şey. Bu hastalığa yakalanana kadar hayatı dolu dolu yaşamıyordum" (Sacks 1986: 116-117) ifadelerini kullanmıştır. Bu hastalık hasta tarafından kabul görmektedir; ayrıca kendi durumunu gözlemleyen kişi için pragmatik sonuçlara yönelmektedir. Savunma mekanizması olarak bakıldığında 'Kendini Gözleme' (Auto-claim/auto-observation) adı verilen durum göze çarpmaktadır. Bu savunma şekli, kişinin kendi arzusunu veya dürtüsünü kabul etmesi, bunu sağlıklı ve işlevsel bir şekilde yönetmeyi öğrenmesi, böylece rahatsız edici etkinin azaltılması (Perrotta 2020: 3) olarak tanımlanır. Hikâyedeki hasta, hastalığın kendisine getirdiklerini kabul ederek daha iyi bir şekilde yaşayabileceğini fark etmiş ve tedaviyi reddetmiştir. Bu davranış, hastalığı kabullenmenin farklı bir tezahürü olabilir. Kısacası bu seçimi yapan Natasha'nın önceki hayatına kıyasla daha mutlu bir yaşam sürecine inancından dolayı gösterdiği

düşünülen bu davranışına değişmeceli anlatımla bir nevi pragmatik savunma biçimi olarak da bakılabilir.

Oliver Sacks'ın anlatılarında ele aldığı vakalar, nörolojik rahatsızlıkların bireylerin hayatlarını nasıl derinden etkilediğini ve bu etkilerle başa çıkma yollarını detaylandırmaktadır. Her bir vaka, hastaların günlük yaşantılarındaki mücadeleleri, hastalıkları kabullenme ve bunlarla başa çıkma stratejilerini farklı açılardan ele alarak inceler. Dr. P'nin müziğe sığınarak dünyayı anlamlandırması, Jimmie'nin dini ritüellere yönelerek zaman kavramını yeniden oluşturma çabası, Tourette sendromlu kadının kimliğini kaybetme pahasına toplumsal beklentilere uyum sağlama girişimi ve Natasha'nın hastalığını kabullenip yaşamdan daha fazla zevk alma durumu, bu bireysel stratejilerin çeşitliliğini gözler önüne serer.

Sacks, hastalarının yaşadığı nörolojik durumları sadece tıbbi birer vaka olarak değil, aynı zamanda insanın ruhsal dayanıklılığını ve yaratıcılığını ortaya koyan örnekler olarak ele alır. Her hastanın kendine özgü savunma mekanizmaları geliştirmesi, nörolojik ve psikolojik süreçlerin birbirine ne kadar sıkı bağlı olduğunu gösterir. Bu bulgular, nörolojik rahatsızlıkların tedavisinde bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulmasının önemini vurgular ve multidisipliner yaklaşımların hastaların yaşam kalitesini nasıl artırabileceğini belirtmektedir. Ayrıca, *Karısını Şapka Sanan Adam* sadece nörolojik bozuklukların tıbbi bir incelemesi değil, aynı zamanda insan ruhunun derinliklerine yapılan bir yolculuktur. Sacks'ın anlatımı, bilimsel bilgiyi edebî bir dille harmanlayarak, okuyuculara nörolojik rahatsızlıkların ardındaki insan hikâyelerini ve bu hikâyelerin bize insan olmanın ne anlama geldiğini öğretmektedir.

5. Sonuç

Sacks'ın *Karısını Şapka Sanan Adam* eseri, nörolojik rahatsızlıkların insan kişiliği ve davranışları üzerindeki etkilerini inceleyerek, hastaların yaşamlarını nasıl şekillendirdiği ve bu zorluklarla nasıl başa çıktıkları konusunda bir içgörü sunan nöro-roman özelliği taşımaktadır. İncelenen her bir özgün hikâye, aynı zamanda kimlik ve algı rahatsızlıklarının bireylerin yaşamlarındaki çeşitli yönleri nasıl değiştirdiğini anlamamıza yardımcı olur. Hastalıkların etkileri, sadece bedensel sağlık üzerinde değil, aynı zamanda psikanalitik ve toplumsal boyutlarda da değişikliklere yol açabilir. Öyle ki, hastalık bir kişinin yaşamını sadece zorlaştırmakla kalmayabilir, aynı zamanda önceden fark edilmemiş yönlerini keşfetme fırsatı sunabilmektedir. Bu durum, bireyin direnç kazanma, içsel güçleri keşfetme ve yaşamı daha derinden anlama yetisini geliştirebilir. Dolayısıyla, hastalık olumsuz bir süreç olmasının yanısıra, bireyin savunma mekanizmalarını tetikleyebilecek bir dönemeç olarak da görülebilir. Bu süreçte, hastalarda psikolojik olarak iyileşme süreci oluşabilir, dolayısıyla tedavi

sürecine odaklanarak yaşam kalitelerini artırmak için çeşitli stratejilere başvurabilirler.

Nöro-roman, öncelikle insan psikolojisi ve nörolojisi hakkında farkındalık yaratır. Bu tür eserler, okuyuculara nörolojik bozuklukların ve zihinsel hastalıkların gerçek yüzünü göstermektedir. Bu sayede, toplumsal bilinçlenme artar ve bu tür rahatsızlıklarla yaşayan bireylere karşı daha anlayışlı ve empatik bir yaklaşım geliştirilir. Edebiyat da, bu anlamda, tıbbi bilgilerin ve insan deneyimlerinin daha geniş kitlelere ulaştırılmasında etkili bir araç olmaktadır.

Sacks'ın eserinde yer verdiği hikâyeler, gerçek yaşamdan alınmış vakalar üzerine kurulu olduğu için, okuyuculara bu rahatsızlıkların soyut bir kavram olmaktan çıkarıp somut birer insan deneyimi olarak sunar. Bu durum, okuyucunun nörolojik rahatsızlıkları ve bu rahatsızlıklara sahip bireyleri daha iyi anlamasını sağlamaktadır. Böylece, edebiyat, yalnızca eğlendiren veya düşündürten bir araç olmaktan öte, eğitici ve bilinçlendirici bir rol de üstlenir.

Nöro-romanın edebiyata sunduğu bir diğer önemli katkı, karakter derinliğindeki artışla ilgilidir. Nörolojik rahatsızlıklarla mücadele eden karakterler, genellikle sıradan karakterlerden daha karmaşık ve çok boyutludur. Bu karakterler, okuyuculara insan doğasının çeşitliliğini ve derinliğini göstermektedir. Edebiyat, bu sayede, insan deneyiminin farklı yönlerini ve zorluklarını daha etkili bir şekilde yansıtır. Nöroloji ve psikoloji alanındaki bilimsel gelişmeler, edebî karakterlerin yaratılmasında daha gerçekçi ve derinlemesine bir yaklaşım sunmaktadır. Sacks'ın çalışmaları, edebî anlatımı bilimsel gözlem ve tıbbi bilgi ile harmanlayarak yeni bir anlatı biçimi yaratır. Nöro-romanların, bu anlamda, edebiyat ve bilimi bir araya getirerek, iki disiplinin de sınırlarını genişlettiğini görmekteyiz. Bilimsel bilgi, edebî metinlerde daha anlaşılır ve erişilebilir hâle gelirken, edebî anlatım da bilimsel bilgiyi daha etkileyici ve ilgi çekici kılmaktadır.

Nöro-roman türü, ayrıca, insan zihninin ve beyninin işleyişine dair yeni bakış açıları sunar. Bu eserler, okuyuculara beyin fonksiyonlarının ve nörolojik süreçlerin nasıl çalıştığını gösterir. Bu sayede, okuyucular, kendi zihinlerinin ve davranışlarının altında yatan mekanizmaları daha iyi anlar. Edebiyat, bu anlamda, bireysel farkındalığı artırır ve okuyucuların kendi iç dünyalarına dair daha derin bir kavrayış geliştirmelerine yardımcı olur.

Çalışmada, bahsi geçen rahatsızlıklara karşı dört hastanın geliştirdiği düşünilen savunma mekanizmaları yüceltme (sublimation), entelektüelleştirme (intellectualization), inkâr veya yok sayma (disclaimer / denegation), kendini gözlemleme (auto-observation) şeklindedir. Savunma mekanizmaları nörolojik koşullara verilen tepkinin bir parçası olsa da, bunların öncelikle psikolojik tepkiler olduğunu unutmamak çok önemlidir. Sacks'ın hikâyelerinde anlatılanlara benzer nörolojik durumlardan kaynaklanan davranış ve semptomlar, yal-

nızca psikolojik değil, beyindeki fizyolojik değişikliklerin de sonucudur. Bu nedenle, savunma mekanizmaları hastanın durumuyla nasıl başa çıkacağı konusunda rol oynasa da genellikle hastalığın temelini oluşturmaz.

Sonuçta, O. Sacks hikâyelerinde ele aldığı hastalarının tedavisinde nörolojik tedavi ile psikoterapiyi birleştirmiştir. Bireye özgü olan bu deneyimler, insanın içsel dünyasına ve psikolojik dayanıklılığın sınırlarını keşfetmemi-ze olanak tanır. Bu bağlamda, Sacks'ın hikâyelerindeki hastalardaki bilişsel, duygusal ve davranışsal semptomların etkili bir şekilde yönetilmesine ve tedavi edilmesine yardımcı olmaya çalıştığı bu multidisipliner yaklaşım, onların ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verilmesini sağlayabilir ve kapsamlı tedavilerinin geliştirilmesine olanak tanır. İncelenen hikâyeler okura bireylerin sadece fiziksel değil, aynı zamanda duygusal ve zihinsel düzeyde de nasıl etkilendiğini gösterir. Psikanalizde yer alan savunma mekanizmalarının kişinin hayatta kalma becerilerine nasıl katkı sağladığı edebiyatın nörobilim ile birlikteliği bağlamında ele alınmıştır. Böylelikle *Karısını Şapka Sanan Adam* üzerine yapılan edebiyat incelemesi hasta-hastalık ilişkisi, hasta-hekim ilişkisi, insan davranış bozukluklarının altında yatan nedenler, davranış ve tutumların sebep ve sonuçları gibi konuların okur tarafından daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Albonico, Andrea ve Barton, Jason. (2019). “*Progress in Perceptual Research: The Case of Prosopagnosia*” [version 1; peer review: 2 approved]. F1000Research 2019, 8(F1000 Faculty Rev)

Balint, Michael. (1955). *The Doctor, His Patient, and The Illness*. The lancet, London. 265(6866), 683-688.

Bekar, Bengisu. (2022) *Bir Nöro-roman: Sonsuz Aşk (Ian Mcewan)*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Castro, Kamila., Faccioli, Larissa, Slongo., Baronio, Diego., Gottfried, Carmem., Perry, Ingrid. Schweigert. ve dos Santos Riesgo, Rudimar. (2015). “*Effect of a ketogenic diet on autism spectrum disorder: A systematic review*”. Research in Autism Spectrum Disorders, 20, 31-38. DOI: 10.1016/j.rasd.2015.08.005. Akt. Aktitiz, S. Yalçın, E. & Göktaş, Z. (2019). “Otizm Spektrum Bozuklukları Tedavisinde Beslenme Yaklaşımları”. Sağlık Akademisi Kastamonu, 4 (2). DOI: 10.25279/sak.435435

Christensen, Susie. (2014). “*Neurology and Modernist Literature*”. Literature Compass. 11(4), S 279–292. King’s College London DOI:10.1111/lic3.12139

Cuma, Ahmet. (2018). Genel ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi'nin (Komparatistik) Ulusal ve Dünya Edebiyatları Ekseninde Kuramsal Açılımı. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (39), 1-26. <https://doi.org/10.21497/sefad.443172>

Eagleman, David. (2015). *The Brain the Story of You*. Canongate Books Ltd, Edinburgh, Büyük Britanya.

Finger, Stanley. (2004). *Minds behind the brain: A history of the pioneers and their discoveries*. Oxford University Press. Akt. Bekar, Bengisu. (2022) *Bir Nöro-roman: Sonsuz Aşk (Ian Mcewan)*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Giovagnoli, Anna, Rita., Martins, da Silva, Antonio., Federico Antonio., Cornelio Ferdinand. (2009). "On the personal facets of quality of life in chronic neurological disorders". Behavioural Neurology. IOS Press. 2009; 21(3):155-63. DOI: 10.3233/BEN-2009-0243. PMID: 19996512; PMCID: PMC5444279.

Grünbaum, Adolf. (2006). *Is Sigmund Freud's psychoanalytic edifice relevant to the 21st century? Psychoanalytic Psychology*, 23(2), 257–284. doi:10.1037/0736-9735.23.2.257

İnce, İlkem. (2020). *Büyükleme ve Kırılma Narsisizminin Ego Savunma Mekanizmaları ve Psikolojik Rahatsızlıklar ile İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı.

Jones, Edward, G. ve Mendell, Lorne, M. (1999). Assessing the Decade of the Brain. Science, 284(5415), 739–739. DOI:10.1126/science.284.5415.739

Kauffman, Krysthol. (2010). *The Post-Freudian Casebook Neuronovel*. Thesis for the degree of Master of Arts in English. Northern Michigan University.

Kazancı, Nagian. (2022). *Psikanaliz Kuramının Sanattaki Yeri ve Sanatsal Yaratım Süreçlerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Resim Ana Bilim Dalı.

Khelifa, Amina Ben. (2021). *A Psychoanalytical Reading Based On Study of the Female Urge For Subjugation Between The 15th And The 21st Century in Shakespeare's Hamlet, Alfred Hitchcock's Rebecca And José Saramago's Blindness*. Master's Thesis. İstanbul Aydın University. Institute of Graduate Studies.

Kızıltan, Altan. (2022). *Türk Psikanaliz Tarihinde Bir Öncü: Prof. Dr. Ulviye Etaner*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi. Tıp Tarihi ve Etik Ana Bilim Dalı.

Knirsch, Christian. (2014). *Richard Powers's "The Echo Maker": Reassessing the Neuronovel in American Literature*. Amerikastudien/American Studies, 47-62.

Kopelman, Michael. D. (1995). *The Korsakoff Syndrome*. British Journal of Psychiatry, 166(02), 154–173. DOI:10.1192/bjp.166.2.154

Mosby's Medical Dictionary. (2013). *An Imprint of Elsevier Inc*. 9th Edition. St. Louis, Missouri, U.S.A. ISBN: 978-0-323-08541-0

Ortega, Francisco, & Vidal, Fernando. (2013). *Brains in Literature/Literature in the Brain. Poetics Today*, 34(3), 327–360. doi:10.1215/03335372-2325241

Özen, Özlem. (2022). "Bir Nöro-edebiyat Okuması: *Beden Sanatçısı Romanındaki Zihinsel Algılar*." *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 10(32), 51-67. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1174890>

Papale, Paolo., Chiesi, Leonardo., Rampinini, Aleksandra., Pietrini, Pietro. Ricciardi, Emilliano. (2016). "When Neuroscience 'Touches' Architecture: From Hapticity to a Supramodal Functioning of the Human Brain". *Frontiers in Psychology*. Yayın Tarihi 09 Temmuz 2016. S 1-8. DOI 10.3389/fpsyg.2016.00866.

Peacock, J. & Lustig, T. (2013). *Diseases and Disorders in Contemporary Fiction: The Syndrome Syndrome*. Routledge.

Perrotta, Giulio. (2020). "Human Mechanisms of Psychological Defence: Definition, Historical and Psychodynamic Contexts, Classifications and Clinical Profiles". *International Journal of Neurorehabilitation Eng*, 7(1), 1000360.

Rousseau George, Sebastian. (1986). "Literature and medicine: towards a simultaneity of theory and practice". *Lit Med*. The Johns Hopkins University Press 1986; 5:152-81. DOI: 10.1353/lm.2011.0297. PMID: 3503159.

Sacks, Oliver. (1986). *Karısını Şapka Sanan Adam*. 4. baskı. (2001). Çev. Orhan Düz. Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

Salisbury, Laura. and Andrew Shail. (2010). *Neurology and Modernity: A Cultural History of Nervous Systems, 1800–1950*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.

Sobański, J. and Dudek, D. (2013). Psychiatry and neurology: from dualism to integration. *Neurologia I Neurochirurgia Polska*, 47(6), 577-583. <https://doi.org/10.5114/ninp.2013.39069>

Smith, Roger. (1992). *Inhibition: History and Meaning in the Sciences of Mind and Brain*. Berkley and Los Angeles: University of California Press.

Stiles, Anne. (2007). *Neurology and Literature, 1860–1920*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan

Turner-Stokes, L., Sykes, N., Silber, E., Khatri, A., Sutton, L. P., & Young, E. (2007). From diagnosis to death: exploring the interface between neurology, rehabilitation and palliative care in managing people with long-term neurological conditions. *Clinical Medicine*, 7(2), 129-136. <https://doi.org/10.7861/clinmedicine.7-2-129>

Usta, Yılmaz. ve Damla Nalan. (2015). *Antik İnsanın Sosyokültürel Yaşamını Yansıtan Bazı Dış ve İskelet Sistemi Anomalileri*. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (2). DOI: 10.24289/ijsser.106451

Uzbay, İ. Tayfun. (2016). “*Beyni Anlamak Sadece Nörobilim İle Mümkün Mü? Beyin Yüzyılında Nörolojik Bilimlerden Sosyal Bilimlere Yeni Açılımlar, Yeni Yaklaşımlar*”. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1).

Vural, Duru, Lebike. (2021). Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri İle Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları Arasındaki Savunma Mekanizmalarının Aracı Rolü. *Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi. Psikoloji Ana Bilim Dalı*.

Yılmaz, Nilgün. Gençöz, Tülin., Ak, Mehmet. (2007). Savunma Biçimleri Test'nin Psikometrik Özellikleri: Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışması, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(3), ss.244-253.

İNTERNET KAYNAKLARI:

URL-1: Oliver Sacks Foundation. *Oliver Sacks Author & Neurologist*. <https://www.oliver-sacks.com/about-oliver-sacks/> (Erişim 06 Mart 2024)

URL-2: The New York Times. *Oliver Sacks, Neurologist Who Wrote About the Brain's Quirks, Dies as 82*. <https://www.nytimes.com/2015/08/31/science/oliver-sacks-dies-at-82-neurologist-and-author-explored-the-brains-quirks.html> (Erişim 03 Mart 2024)

URL-3: Dünya Sağlık Örgütü. “*Mental health: neurological disorders*”. <https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/mental-health-neurological-disorders> (Erişim: 02 Kasım 2023)

URL-4: Psychology Today. “*Sublimation*.” <https://www.psychologytoday.com/us/basics/sublimation> (Erişim: 06 Aralık 2023)

URL-5: National Library of Medicine. “*The Hierarchy of Defense Mechanisms: Assessing Defensive Functioning With the Defense Mechanisms Rating Scales*” <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8555762/> (Erişim: 06 Ocak 2024)

URL-6: John Welwood tarafından 1984 yılında kullanılan terim bkz. “*Spiritualizing: An Unhelpful Defense Mechanism*” https://diospringfieldcefsc.org/wp-content/uploads/2022/10/Luke-Notes_spiritualizing_spring-2022-1.pdf (Erişim: 05 Ocak 2024)

URL-7: Merriam-Webster Dictionary. “*Inhibition*.” <https://www.merriam-webster.com/dictionary/inhibition> (Erişim: 07 Aralık 2023)

URL-8: Vocabulary.com “*Inhibition*.” <https://www.vocabulary.com/dictionary/inhibition> (Erişim: 07 Aralık 2023)

URL-9: National Institute of Neurological Disorders and Stroke. “*Neurosyphilis*.” <https://www.ninds.nih.gov/health-information/disorders/neurosyphilis> (Erişim: 7 Kasım 2023)